

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

**И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

**С.НААМАТОВ атындагы НАРЫН МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

Д.13.16.526 Диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК: 371.1 (575.2) (043.3)

БАЙТҮГӨЛОВА ЖАНАРА АБДЫЛДАЕВНА

**БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРДИН ОКУУ
ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН ПОРТФОЛИО ТЕХНОЛОГИЯСЫ
МЕНЕН БААЛООНУН ДИДАКТИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы

Педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип
алуу үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2016

Диссертациялык иш С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин педагогика жана окутуунун технологиялары кафедрасында аткарылды

Илимий жетекчи: педагогика илимдеринин доктору, профессор
Калдыбаев Салидин Кадыркулович

Расмий оппоненттер: педагогика илимдеринин доктору, доцент
Раимкулова Ажарбүбү Супуровна

педагогика илимдеринин кандидаты
Жолчиева Айнуру Алибековна

Жетектөөчү мекеме: академик Кусеин Карасаев атындагы Бишкек гуманитардык университетинин педагогика жана психология кафедрасы

Диссертациялык иш 2016-жылдын 23-июнунда саат 13-00 дө Кыргыз билим берүү академиясынын, И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.16.526 диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот. Дареги: 720040, Бишкек шаары, Эркиндик гүлбагы, 25.

Диссертациялык иш менен Кыргыз билим берүү академиясынын илимий китепканасынан таанышууга болот.

Автореферат 2016-жылдын 21-майында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, педагогика
илимдеринин кандидаты:

Байсеркеев А. Э.

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Кыргыз Республикасынын жогорку кесиптик билим берүү системасын реформалоону ишке ашыруунун негизги механизмдеринен болуп, натыйжага багытталган билим берүүгө өтүү, окутуу процессине компетенттүүлүк мамиле кылуу жана студенттин жекече окуу траекториясын түзүүгө жардам берүү менен, анын өз алдынча билим алуусун камсыз кылуу эсептелет. Бул окутуу процессин туура уюштурууну, студенттердин окуу жетишкендиктерин көзөмөлгө алып турууну шарттайт. Ушуга байланыштуу, педагогикада «компетенттүүлүк», «формативдик жана суммативдик баалоо» түшүнүктөрү пайда болду жана булар аркылуу педагогикалык баалоонун ролу жогорулады. Бул жагдайдан алып караганда, болочок мугалимдердин даярдык деңгээлин баалоо проблемасы өзгөчө актуалдуу болуп эсептелет.

Педагогикада «инсанга багыттап окутуу», «окутуунун натыйжасы», «окуу жетишкендиктери» жана ага тектеш түшүнүктөрдү изилдөөдө С.И.Архангельский, Д.Б.Бабаев, И.Б.Бекбоев, В.П.Беспалько, Б.Блум, К.Д.Добаев, Н.К.Дюшеева, И.Я.Лернер, А.А.Малыгин, Э.М.Мамбетакунов, В.Е.Мусина, П.И.Пидкасистый, Н.Л.Сабурова, В.П.Симонов, И.С.Якиманская ж.б. алгылыктуу салым кошушкан.

Билим берүүдө баалоо боюнча изилдөөлөр ата-мекендик жана чет элдик окумуштуулар В.С.Аванесовдун, А.Анастасинин, С.К.Калдыбаевдин, А.Н.Майоровдун, А.М.Мамытовдун, Е.А.Михайлычевдин, Т.М.Сияевдин ж.б. эмгектерине таандык.

Теориялык изилдөөлөр жана практикалык абал көрсөткөндөй, болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоодо бир катар кемчиликтер кездешет. ЖОЖдордо билим негизинен репродуктивдүү мүнөздө бааланат, баалоодо бирдей принциптер жана талаптар коюлган эмес. Баалоонун азыркы формалары студенттердин активдүү таанып-билүү ишмердүүлүгүн өстүрүүгө түрткү бере албайт. Демек, окутуу процесси баалоонун жаңы формаларын киргизүүнү шарттайт. Жаңы багыттагы, аутенттүү баалоону камсыз кылган формалардан болуп портфолио саналат, мында баалоо реалдуу жашоого максималдуу жакын болгон шартта уюштурулат. Портфолио менен баалоодо студенттердин эң баалуу ой толгоолору, окуу предметинин кайсы жерин мыкты түшүнгөнү жана бүдөмүк болгону, суроолор пайда болгону окутуучуга даана байкалат. Окутуу процессинин эффективдүүлүгүн арттыруу үчүн портфолионун потенциалдуу мүмкүнчүлүктөрү бар. Бирок аны Кыргыз Республикасынын ЖОЖдорунда уюштуруунун жана ишке ашыруунун илимий негиздери иштелип чыккан эмес.

Жогорудагы айтылгандардан, ЖОЖдордун окутуу процессинде төмөнкүдөй карама-каршылыктардын бар экендигин белгилөөгө болот:

- болочок мугалимдер универсалдуу жана кесиптик компетенттүүлүктөргө ээ болушу зарыл, бирок алардын окуу жетишкендиктерин аныктоо үчүн баалоонун салттуу түрлөрү жана ыкмалары жетишсиздик кылат;

- портфолио технологиясын пайдалануу боюнча чет элдик билим берүү системасы жетиштүү тажрыйбага ээ болгон, ал эми бул маселе ата-мекендик педагогика илиминде жетишээрлик изилденген эмес.

Аныкталган карама-каршылыктарды жоюу зарылдыгы биздин изилдөөбүздүн: **«Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун дидактикалык негиздери»** аттуу темасын аныктоого мүмкүндүк берди.

Изилдөөнүн максаты: болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоо үчүн портфолио технологиясын пайдалануунун дидактикалык негиздерин иштеп чыгуу.

Изилдөөдө төмөнкүдөй **милдеттер** коюлган:

1. «Универсалдык жана кесиптик компетенттүүлүк», «мугалимдин профессиограммасы», «квалификациялардын Улуттук алкагы», түшүнүктөрүн талдоонун негизинде «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгүнүн маңызын иликтөө.

2. Кыргыз Республикасынын ЖОЖдорунда педагогика багытындагы билим алган студенттердин окуу жетишкендиктерин баалоонун абалын талдоо жана аны жакшыртуунун жолдорун аныктоо.

3. Компетенттүүлүк мамиленин алкагында болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун принциптерин аныктоо жана функцияларын тактоо.

4. Портфолиону уюштуруунун технологиясын жана болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоонун критерийлерин иштеп чыгуу.

5. Иштелип чыккан технологиянын эффективдүүлүгүн эксперименталдык түрдө текшерүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы: мугалимдердин универсалдуу жана кесиптик компетенттүүлүктөрүн, профессиограммасын эске алуу менен «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгүнүн мазмуну кеңейтилди; болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун принциптери аныкталды жана портфолио кошумча функциялар менен толукталды; компетенттүүлүк мамиленин шартында болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио аркылуу баалоону уюштуруунун технологиясы жана баалоо критерийлери иштелип чыкты.

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоо боюнча алынган натыйжалардын практикада колдонуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болгондугунда турат. Изилдөөдө «чет тилдерди окутуунун методикасы» курсу боюнча болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоонун матрицасы түзүлдү, ал башка курстар үчүн дагы методикалык жардам боло алат. Изденүүчүнүн «Портфолио технологиясын жогорку окуу жайында колдонуу боюнча методикалык сунуштар» аттуу окуу методикалык колдонмосу ЖОЖдордун билим берүү процессинде, окутуучулардын квалификациясын жогорулатуу системасында колдонууга жарактуу.

Коргоого коюлуучу жоболор:

1. Компетенттүүлүк мамиленин алкагында болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери – бул анын социалдык-практикалык жана турмуштук кырдаалдарда колдонууга даяр болгон, калыптанган билимдери, билгичтиктери, жөндөмдүүлүктөрү жана топтогон тажрыйбалары.

2. Портфолио технологиясы менен болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоо процесси валиддүүлүк, ишенимдүүлүк, конструктивдүү кайтарым байланыш, практикалуулук жана аутенттүүлүк принциптерин жетекчиликке алуу менен ишке ашырылат.

3. Портфолио активдештирүүчү, рефлексивдик, мотивациялоочу, максат коюучулук, инсандык - өнүктүрүүчүлүк, диагноздоочулук, презентациялык, өзүн-өзү аныктоочулук функцияларын аткаруу менен бирге окутуп үйрөтүүчүлүк, информациялык, баалоочулук жана тарбиялоочулук функцияларын дагы аткарат.

4. Портфолио менен баалоонун технологиясы төмөндөгү иш аракеттерди өзүнө камтыйт: максатты аныктоо жана студенттерди мотивациялоо; портфолионун структурасын пландоо; материалдарды жыйноо боюнча ишмердикти пландаштыруу, баалоонун критерийлерин иштеп чыгуу; портфолионун материалдарын чогултуу, тандап алуу жана жасалгалоо; презентациялоо, жыйынтыктоочу рефлексия жана баалоо.

5. Болочок мугалимдердин окуу жетишкендигин баалоонун критерийлери ачык, түшүнүктүү жана алдын ала белгилүү болуусу менен баалоонун объективдүүлүгүн жана демократиялуулугун камсыз кылат.

Изденүүчүнүн жеке салымы. Изденүүчү тема боюнча илимий жана илимий-усулдук адабияттарды окуп үйрөнүп, талдоо жүргүзгөн. Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларындагы баалоонун абалын анализдеп, аны жакшыртуунун жолдорун аныктаган. Портфолионун маанисин, принциптерин, технологиясын иштеп чыгып, бул боюнча методикалык колдонмо түзгөн, ал жогорку окуу жайлардын окутуучулары тарабынан ийгиликтүү колдонулуп жатат.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо изденүүчүнүн лекциялык, семинардык жана практикалык сабактарды өткөрүү жолу менен жана илимий конференцияларга катышуусу, ата мекендик жана эл аралык илимий журналдарда (Казахстан, Польша, Украина, Россия, Кытай Эл Республикасы жана Австрия) жарыялоосу менен жүзөгө ашырылган.

Диссертация киришүүдөн, үч главадан, корутундудан, адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Диссертациянын жалпы көлөмү 147 беттен турат.

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МАЗМУНУ

Изилдөөнүн биринчи главасы **«Жогорку кесиптик билим берүү системасында болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоонун теориялык маселелери»** деп аталып, изилдөө ишинин *биринчи* жана *экинчи милдеттерин* чечүүгө багытталды. Мында мугалимдердин «универсалдык жана кесиптик компетенттүүлүктөрү», «мугалимдин профессиограммасы» түшүнүктөрүнө, квалификациялардын улуттук алкагы боюнча нормативдик документтерге жана иликтөөлөргө талдоо жүргүзүлүп, анын негизинде «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгүнүн маңызы иликтөөгө алынды, жогорку кесиптик билим берүүдө педагогикалык баалоонун абалына талдоо жүргүзүлдү.

Азыркы учурда коом педагогдук кесипке катуу талаптарды коюуда. Ушуга байланыштуу “мугалимдин азыркы учурдагы профессиограммасы”, “балдарды тарбиялоодогу компетенттүүлүгү” түшүнүктөрү пайда боло баштады. Россиялык окумуштуулар И.А.Зимняя, В.А.Сластенин, М.И.Болдырева ж.б. өз эмгектеринде мугалимдин профессиограммасын болочок мугалимдерди кесипке багыттоочу жана аларды кызыктыруучу, педагогикалык ишмердүүлүктүн пландалган, логикалуу, заманбап мамилесин камсыз кыла турган каражат катары аныкташат.

Кыргыз Республикасында мугалимдин профессиограммасы тууралуу нормативдик документтер кабыл алына элек жана анын структурасын тактоону талап кылат. Бирок бул түшүнүктүн мазмунун камтыган документтер кабыл алынып, жетекчиликке алынууда. 2014-жылы жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик стандарты кабыл алынды. 2016-жылы билим берүү жана илим министрлиги тарабынан квалификациялардын Улуттук алкагы аттуу документ бекитилди. Мында квалификациялуу адис кандай болушу керектиги, эмгек рыногунун талабына кандайча жооп берүүсү керектиги белгиленип, мугалимдин кандай универсалдуу жана кесиптик компетенттүүлүктөргө ээ болуусу зарыл экендиги баса көрсөтүлгөн. Мындан заманбап мугалимдин

инсандык сапаттарына, психологиялык жана педагогикалык даярдыктарына тиешелүү талаптар коюлушу зарыл экендигин көрүүгө болот.

Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери мугалимге коюлуучу талаптардын алкагынан алынып түзүлүүсү шарт. Педагогикалык адабияттарда «окуу жетишкендиктери» деген түшүнүк «билим, билгичтик, көндүмдөр», «окутуунун натыйжалары», «окугандык» жана «окуй алуучулук», «сабаттуулук» түшүнүктөрү менен катар колдонулат.

«Окуу жетишкендиктери» түшүнүгү илимий адабияттарда сейрек кездешет бирок, билим берүү практикасында көп колдонулат. Бул түшүнүк кээде студенттердин ээ болгон билими, билгичтиги, көндүмдөрү деп түшүнүлөт. Советтик педагогиканын өкүлдөрү Е.В.Бондаревская, З.И.Калмыкова, Н.Д.Левитов жана башкалар окуу жетишкендиктери катары баалана турган билимдердин, билгичтиктердин жана көндүмдөрдүн көлөмүн түшүнүшкөн. Кыргыз окумуштууларынан бул проблеманын тегерегинде Д.М.Ажыбаев, М.М.Бекежанов, Н.К.Дюшеева, Г.А.Касимова, А.К.Наркозиев, М.А.Ногаев, С.Сирмбард ж.б. эмгектерин жарыялашкан.

Бирок, «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгү педагогикада атайын изилдөө предмети болгон эмес. Бул түшүнүктүн мазмунун тактоо чынында эле татаал иш. Бул педагогиканын теориясынын денгээлинде да, предметтерди окутуунун методдорунун денгээлинде да ой жүгүртүүнү талап кылат. Билим берүү чөйрөсүндөгү жаңы изилдөөлөр жана концептуалдык жоболор көптөгөн илимий түшүнүктөрдүн мазмундарынын кеңейишине алып келди. Азыркы учурда Кыргызстандын билим берүү системасынын билимдик парадигмадан компетенттүүлүк парадигмасына өтүшү, компетенттүүлүк мамиленин жолго коюлушу окуу жетишкендиктерди баалоо системасын кайрадан карап чыгууга, эң алгач «окуу жетишкендиктери» түшүнүгүн кайрадан иликтеп чыгууга шарт түздү.

2011-жылы «Кыргыз Республикасында жогорку кесиптик билим берүүдө эки баскыктагы структураны киргизүү» аттуу токтом кабыл алынган, аны менен катар бакалавр жана магистр деңгээлдери боюнча Мамлекеттик стандарттардын макеттери жана жогорку кесиптик билим берүү багыттарынын тизмеги бекитилген. Мына ушул документ менен Кыргыз Республикасында жогорку кесиптик билим берүүнүн мазмунун реформалоо башталган.

2014-жылы жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик стандарты бекитилген, ал компетенттүүлүк мамилеге негизделген. Компетенттүүлүк мамиле билим берүүнүн натыйжасына басым жасайт,

мында өздөштүрүлгөн билимдердин суммасы эмес, адамдын ар кандай проблемалык абалдарда аракеттене алуу жөндөмдүүлүгү окутуунун натыйжасы катары саналат.

Жогорку кесиптик билим берүүдө компетенттүүлүккө арналган эмгектерди талдоо «окутуунун натыйжасы» түшүнүгүнө көңүл бурууга мүмкүндүк берди. Болон процессинин документтеринде, жогорку кесиптик билим берүүнүн стандарттарында окутуунун натыйжасы, окутуу процессинин жыйынтыгы менен студент эмнени билерин, эмнелерди жасай алганга жөндөмдүү болуп чыгарын билдирген компетенциялардын жыйындысы катары каралат (В.Байденко, М. Меррилл, S. Adam, D. Kennedy). Биздин оюбузча, «окутуунун натыйжасы» жана «окуу жетишкендиктери» түшүнүктөрү мааниси боюнча жакын түшүнүктөр. Алар окуу дисциплинасы окулуп бүткөндөн кийин, студенттердин окуу ишмердүүлүктөрүн ийгиликтүү жыйынтыктоодо бири-бирине дал келет. Мына ушул түшүнүктөрдүн алкагында биз «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүктөрүн колдонобуз.

«Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгүнүн мазмунун түзүүгө «окутуунун натыйжасы», «компетенттүүлүк мамиле», «компетенция жана компетенттүүлүк» түшүнүктөрү да кызмат кылат. Болочок мугалимдер информацияны өздөштүрүп, эстеп калбастан проблемаларды таба билүүсү, сынчыл ойлоно алуусу, идеяларды жана проблемаларды чечүүнүн жолдорун өз алдынча иштеп чыга билүүсү керек. Ошондуктан, биздин оюбузча, болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери – бул анын социалдык-практикалык жана турмуштук кырдаалдарда колдонууга даяр болгон, калыптанган билимдери, билгичтиктери, жөндөмдүүлүктөрү жана топтогон тажрыйбалары.

Жалпыга белгилүү болгондой, контролдоо жана баалоо окутуу процессинин ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Азыркы учурда студенттердин окуу жетишкендиктерин баалоонун ролу жогорулоодо, бул маселе Болон процессинин алкагында өзгөчө актуалдуу болууда. Педагогикалык адабиятта баалоо маселеси «контролдоо» жана «текшерүү» түшүнүктөрү менен бир катарда каралат. Ошондуктан, көп учурда «контролдоо жана баалоо» деген термин колдонулат. Контролдоо өзүнө, процесс катары баа берүүнү жана процесстин натыйжасы катары бааны камтый тургандыгы айтылат.

Диссертацияда Е.И.Перовскийдин, С.И.Архангельскийдин жана В.М.Полонскийдин педагогикалык баалоо багытындагы эмгектери талдоого алынды. Бул окумуштуулардын илимий иштерин жалпылап карап чыгуу, педагогикалык баалоону системалуу процесс катары түшүнүүгө мүмкүндүк берди. Мында педагогикалык баалоо окуу жетишкендиктери менен алдын ала пландалган натыйжанын ортосундагы дал келүүсүнүн даражасын аныктоо деп белгиленет. Диссертацияда жогорку кесиптик би-

лим берүүдө контролдоонун жана баалоонун абалы талдоого алынды. Болон процессинин принциптерин ишке ашырууда Кыргызстандын жогорку окуу жайлары көп жумуштарды алып барышууда. Ошондой болсо дагы, окутуунун абалын анализдөө көрсөткөндөй, студенттердин окуу жетишкендиктерин баалоону уюштурууда олуттуу кемчиликтер бар.

Булар баалоонун механизмдерин жакшыртуунун жолдорун издөөгө алып келет. Мындай жолдор деп **төмөнкүлөрдү** атоого болот:

- контролдоонун жана баалоонун максаттары окутуунун максатына туура келүүсү керек, текшерүү методдорун тандап алуу анын максаты, текшерилүүчү материалдын мүнөзү менен аныкталат;

- текшерүүнүн жана баалоонун функциялары формалардын жана методдордун, баалоонун критерийлеринин көп кырдуулугун эске алуу менен иш жүзүнө ашырылуусу зарыл;

- аутенттүү жана формативдик баалоо приоритеттүү мааниге ээ болушу керек, окутуучулардын негизги аракети болочок мугалимдердин компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга багытталышы керек;

- баалоонун методикасы студенттердин өз алдынча иштөөсүнө, чыгармачылык активдүүлүгүнүн өсүшүнө, бири бирин текшерүү, өзүн-өзү текшерүү көндүмдөрүнүн калыптанышына багытталуусу абзел.

«Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун негиздери» аттуу экинчи главада «портфолио» түшүнүгүнүн маанисин иликтөө, окуу процессинде портфолиону уюштуруунун принциптерин жана функцияларын, портфолиону уюштуруунун технологиясын жана баалоонун критерийлерин иштеп чыгуу маселелери каралды. Бул глава биздин изилдөөбүздүн *үчүнчү* жана *төртүнчү* милдетин ачып көрсөтүүгө арналган.

Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү системасынын компетенттүүлүк мамилеге өтүүсү баалоонун жаңы формаларын иштеп чыгууну талап кылат. Жогорку окуу жайларда колдонулуп жаткан баалоонун формаларынын бири болуп портфолио технологиясы саналат.

Портфолионун мааниси тууралуу төмөнкүдөй көз караштар бар:

- билим берүүнүн жеке продуктусу (Н.Б. Крылова);
- билим берүүнүн жыйынтыгын аутенттүү баалоонун формасы (М.А. Пинская, А.С.Прутченков, Т.Г. Новикова, М.А. Чошанов);
- окуучунун өзүнүн чыгармачылык эмгектерин өзү баалоонун, рефлексиялоонун куралы (М.В.Моисеева, А.Е.Петров, Е.С.Полат);
- инсандын өзүн-өзү уюштуруусунун жана өнүгүүсүнүн каражаты (И.Р. Калмыкова, Т.В. Никулина, Т.Н. Шацкова).

Болочок мугалим өзүнүн ой толгоолорун айтуусу, рефлексияларын жазуусу, комментарийлерди берүүсү менен портфолиодогу топтолгон

жумуштардын баалуулугун, маанисин арттырууга аракеттенет. Аны менен бирге ал өздүк салымын кошот жана өз алдынча окуп үйрөнүү жөндөмдүүлүгүн арттырат.

Портфолио технологиясы өз ишмердүүлүгүндө регламенттөөчү жоболорго таянышы керек. Педагогикалык баалоо боюнча адабияттарга талдоо жүргүзүүнүн натыйжасы, болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун валиддүүлүк, ишенимдүүлүк, конструктивдүү кайтарым байланыш, практикалуулук жана аутенттүүлүк принциптерин аныктоого мүмкүндүк берди. Аныкталган принциптердин ар бирин мүнөздөйлү. *Валиддүүлүк* портфолионун негизинде эмне баалана турганы менен байланышкан. Портфолионун мазмуну курсту өздөштүрүүдө калыптандыра турган негизги компетенцияларга шайкеш келүүсү абзел. Мына ушул учурда гана портфолио валиддүү деп эсептелет.

Портфолио *ишенимдүү* болушу зарыл. Ишенимдүүлүк – бул ар кандай абалга карата баанын туруктуулугу тууралуу мүнөздөмө. Эгер окуу жетишкендиги так бааланса, анда баалоо ишенимдүү болуп саналат. Портфолио менен баалоо студенттин жетишкендиктерин ким баалаганынан, качан жана кайда баалаганынан көз каранды болбошу керек. Эгер кайрадан баалоонун натыйжасы мурунку баалоого жакын болсо, анда дагы баалоо ишенимдүү деп эсептелет.

Конструктивдүү кайтарым байланыш маанилүү принцип болуп эсептелет. Анын маңызы аткарылуучу иштин мүнөзү, туура аткарылышы, билим, билгичтик жана компетенциялардын калыптанышы тууралуу өз убагында маалымат алуу менен байланышкан. Ал так жана түшүнүктүү болуп, студенттин алдыга жылышы үчүн туура багыттагы кадамдарды жасоого шарт түзүп берүүсү керек.

Негизги принциптерден болуп портфолионун *практикалуулугу* эсептелет. Практикалуулук принциби адамдык жана материалдык ресурстардын көп коробошун талап кылат. Баалоо инструменти (портфолио) кымбатпы? Ашыкча убакытты талап кылбайбы? Баалоо көп адамдык ресурстарды талап кылбайбы? Эгер бул проблемалар бар болсо, баалоо практикалуу эмес деп эсептелет, аны кайрадан карап чыгуу зарыл.

Портфолио *аутенттүү* мүнөздө болуусу керек. Студенттин алган билимдери анын чыныгы жашоодогу абалдары, турмуштук практикасы менен байланыштуу болуусу абзел. Аутенттүү баалоо – бул практикага багытталган ишмердикте колдонулуучу, студенттин реалдуу турмуш жагдайларына өтө жакындатылган абалда колдонула турган билгичтиктерин, жөндөмдүүлүктөрүн баалоо.

Изилдөөчүлөр портфолионун активдештирүүчү, рефлексивдик, мотивациялоочу, максат коюучулук, инсандык-өсүүчүлүк,

диагноздоочулук, презентациялык, өзүн-өзү аныктоочулук функцияларын белгилешкен. Биздин оюбузча бул функциялар толукталышы зарыл. Портфолио, эң биринчи окутуучу мүнөзгө ээ, студенттин жетишүү деңгээлин баалайт, өзүнүн окуу ишмердүүлүгүнө студенттин жоопкерчилик менен кароосун тарбиялайт. Ошондуктан, портфолио төмөнкү функциялар менен толукталышы зарыл:

1. *Окутуп үйрөтүүчүлүк функциясы.* Портфолио окуу курстарын сапаттуу өздөштүрүүгө көмөктөшөт. Бул болочок мугалимдерге компетенцияларды калыптандыруу менен тиешелүү окуу материалдарын өздөштүрүүгө жана так анализдөөгө, өтүлгөн теманы системалаштырууга, билимин өркүндөтүүгө шарт түзөт.

2. *Информациялык функция.* Портфолио болочок мугалимдердин жетишкендиктеринин динамикасы туурасындагы маанилүү информацияларды берет. Булар билим берүү субъектилерине (педагогдорго, студенттерге), ата-энелерге жана коомчулукка маанилүү. Информациялык функция окуу ишмердүүлүктүн абалы, максатка жетүүнүн деңгээли тууралуу маалымат берет. Алар болочок мугалимдердин билимдерин коррекциялоого негиз болот.

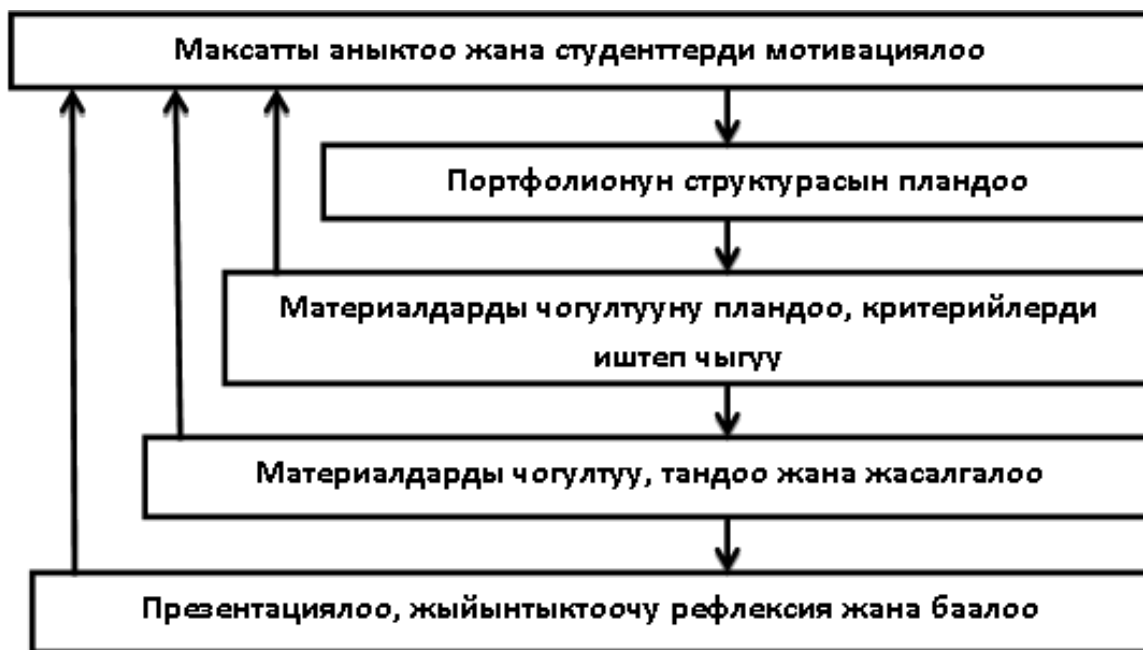
3. *Баалоочулук функциясы.* Портфолиону уюштуруунун бардык этаптарында баалоо жүргүзүлөт. Алынган жыйынтыктын коюлган максатка дал келүү даражасын аныктоо портфолионун маанилүү функциясы. Мында болочок мугалимдин жеке өсүүсү, билим-билгичтиктеринин динамикасы, анын окуу ишмердүүлүгүнүн процесстик жактары бааланат.

4. *Тарбиялоочулук функциясы.* Портфолио тарбиялоочулук ролду ойнойт. Ал болочок мугалимдин окуу эмгегинин өнүгүшүнө көмөк көрсөтөт, окуу жумуштарды жасоодо дыкаттыка үйрөтөт, мугалимдин астында жоопкерчиликтүү болуудагы оң сапаттарын калыптандырат. Портфолио болочок мугалимдин билим траекториясын пландоого, максат коюуга жана окуу ишмердүүлүгүн уюштурууга тарбиялайт.

Мындай функцияларды аткаруу менен портфолио болочок мугалимдердин универсалдык жана кесиптик компетенттүүлүктөрүн, мета-таанымын өстүрүүгө, алардын окуп үйрөнгөн билимдерин, билгичтиктерин, жөндөмдүүлүктөрүн синтездөөгө үйрөтөт.

Азыркы учурда жогорку окуу жайларында портфолионун ар кандай түрлөрү колдонулат. Алардын арасынан маанилүүсү болуп: документтердин портфолиосу; жумуштардын портфолиосу; пикирлердин портфолиосу; тилге тиешелүү портфолио; электрондук портфолио эсептелет.

Портфолио технологиясы боюнча изилдөөлөрдү талдоо жана аларды колдонуунун практикасын жалпылоо бизге окутуу процессинде портфолиону уюштуруунун төмөндөгүдөй технологиясын түзүп чыгууга мүмкүндүк берди.

1-сүрөт. Портфолиону уюштуруунун технологиясы

Бул технологиянын ар бир компонентине мүнөздөмө бере кетели.

1. Портфолио *коюлган максатка* ылайык уюштурулат. Болочок мугалимдерге тапшырма берүүдөн мурда максат коюлуп, портфолио деген эмне экендиги, аны менен иштөөнүн принциби аларга түшүндүрүлөт. Портфолионун максатын аныктоодо болочок мугалимдин оң мотивациясынын калыптанышы чоң мааниге ээ.

2. *Портфолионун структурасын жана мазмунун пландоо* курстун коюлган максатына, милдетине жана калыптана турган компетенцияларына негизделет. Портфолио үчүн мурда апробациядан өткөн структураны колдонууга болот, ошол эле учурда өздүк чыгармачылыкты да кошуу керек. Бул учурда, студенттерди чогулуп изденүүгө алып келе турган топтук иштерди уюштурууга артыкчылык берилет. Портфолиону пландоодо аны чогултуунун, жасалгалоонун жана тапшыруунун мөөнөттөрү студенттер менен бирге талкууланат.

3. *Материалдарды чогултууну пландоо жана баалоо критерийлерин иштеп чыгуу* портфолио технологиясынын маанилүү компоненти болуп эсептелет. Бул этапта болочок мугалимдердин портфолиого топтой турган иштери пландаштырылат жана аларды баалоонун критерийлери аларга алдын ала түшүндүрүлөт. Мындай иштер портфолиону түзүүнү конкреттештирет, багыттуулугун камсыз кылат. Баалоонун критерийлерин аныктоодо валиддүүлүк, ишенимдүүлүк, кайтарым байланыш, практикалуулук, аутенттүүлүк принциптерине таянуу зарыл. Бул процесс окутуучулардан тыкандыкты талап кылат.

4. *Портфолионун материалдарын чогултуу, тандап алуу жана жасалгалоо* төмөнкүдөй өз ара байланышкан аракеттерди камтыйт: а) ма-

териалдарды чогултуу жана жайгаштыруу; б) өз ишмердүүлүгүн рефлексиялоо; в) өз ара баалоого жана өздүк баалоого комментарийлерди берүү; г) рефлексиядан жана комментарийден кийин жакшыртуу иштерин жүргүзүү; д) портфолиону алдын ала презентациялоо, жыйынтыктоочу презентацияга даярдануу.

5. *Презентациялоо, жыйынтыктоочу рефлексия жана болочок мугалимдердин окуу жетишкендигин баалоо* портфолиону уюштуруунун циклын жыйынтыктайт. Портфолионун сапатын аныктоо үчүн аны оозеки презентациялоо зарыл. Бул болочок мугалимдер үчүн пайдалуу, анткени презентация анын эл алдына чыгып сүйлөө көндүмүн калыптандырат. Мунун негизинде объективдүү баалоо камсыз болот, башкалардын пикирин сыйлоо калыптанат, ишенимдүү атмосфера түзүлөт. Студенттердин рефлексиясы абдан маанилүү, ал өз жетишкендигин көрсөтүүгө, коррекция киргизүүгө, келечекке план түзүүгө мүмкүндүк берет жана топтолгон тажрыйбаны кийинки кесиптик ишмердүүлүгүндө пайдаланууга өбөлгө түзөт.

Ар бир компонент максат менен салыштырылып турат.

Портфолио болочок мугалим үчүн өзүн-өзү уюштуруунун, өзүн-өзү баалоонун, өз алдынча таанып билүүнүн, өнүгүүнүн жана өзүн-өзү презентациялоонун куралы болуп саналат. Биздин изилдөөбүздө, педагогикалык адистиктер боюнча окутуунун методикасы курстарына ылайыкталган портфолионун төмөндөгүдөй жалпы структурасы иштелип чыкты.

I бөлүк. Портфолионун ээси тууралуу маалымат, анын карманган принциби жана турмуштук кредосу, портфолионун мазмуну.

II бөлүк. Лекция жана семинардык сабактардын убагында алынган негизги теориялык билимдер жана компетенциялар.

1. Окутуунун методикасы боюнча негизги түшүнүктөр.

2. Методиканын аспектиери боюнча болочок мугалимдин сабактарынын фрагменттери.

3. Окутуунун методикасы курсу боюнча окуган илимий макалалары жана тексттердин үзүндүлөрү.

III бөлүк. Болочок мугалимдердин педагогикалык практика учурунда алган билимдери, билгичтиктери жана көндүмдөрү.

1. Педагогикалык практикадан өткөн мекеме тууралуу маалымат.

2. «Менин биринчи практикадагы таасирленүүм» темасында эссе.

3. «Мектептеги педагогикалык практика учурундагы мен туш болгон кыйынчылыктар» темада эссе.

4. «Мен мыкты мугалим болуш үчүн дагы эмнелерди үйрөнүшүм керек» деген темада эссе.

5. «Конструктивдүү кайтарым байланышты кантип туура берүү жана алуу керек» (өзүмдүн тажрыйбамдан) темада эссе.

6. Сабактын мыкты планы.
7. Сабакка бири-бирине анализ берүү, окутуучудан, мугалимден, насаатчыдан ж.б. сабакка пикир угуу.
8. Практика учурундагы окутуудагы болочок мугалимдин ийгиликтери (грамота, сыйлык ж.б.).
9. Педагогикалык практика учурунда (сабак өтүүдө) сүрөттөрү жана сүрөттөр менен чагылдырылган отчеттору.

Практика көрсөткөндөй, баалоонун критерийлерин колдонуу экзамен алдындагы студенттин коркуу сезимин азайтат, ал болжолдуу кандай баа алаарын билет. Диссертацияда портфолионун ар бир структуралык бөлүмдөрү боюнча (педагогикалык көндүмдөрдүн өнүккөндүгү, толуктугу, изилдөөчүлүк, коммуникативдик, өзүн-өзү текшерүү жана өзүн-өзү баалоо көндүмдөрүнүн калыптангандыгы) студенттин портфолиодогу тапшырмаларды аткаруусун жана алардан алган таасирлерди баалоо боюнча критерийлер иштелип чыкты.

Изилдөөнүн үчүнчү главасы **«Педагогикалык эксперимент жана анын натыйжасы»** деп аталып, изилдөөгө коюлган *бешинчи* милдетти чечүүгө арналды. Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун максаттуулугун жана алгылыктуулугун текшерүү максатында педагогикалык эксперимент уюштурулду. Ал үчүн төмөндөгүдөй милдеттер коюлду:

а) болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоону уюштуруунун абалын иликтөө;

б) окуу процессинде портфолио технологиясы менен баалоону уюштурууну апробациялоо;

в) анкета, сурамжылоо, байкоо жана баарлашуу аркылуу студенттердин жана окутуучулардын портфолиону колдонууга карата мамилесин билүү.

Коюлган милдеттерге ылайык педагогикалык эксперимент үч этапта (абалды аныктоочу, изденүүчүлүк, окутуучулук) жүргүзүлдү. Эксперименталдык изилдөөнүн *абалды аныктоочу* этабында (2008-2009-жж.) Кыргыз Республикасынын ЖОЖдорунда болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин контролдоонун жана баалоонун абалы изилденди. Эксперименттин жыйынтыгында төмөндөгүлөр маалым болду:

- окутуучулар негизинен жыйынтык текшерүүгө басым жасашат;
- текшерүүдө субъективдүүлүк басымдуулук кылат;
- көпчүлүк окутуучулар студенттен өтүлгөн материалды кайра айттып берүүнү талап кылуу менен гана чектелишет;
- студенттердин көпчүлүгү экзамен, зачет учурунда баалоонун критерийлери студенттерге алдын ала белгилүү эмес экендигин, окутуучулар

тарабынан ачык түшүндүрүлбөй тургандыгын, кээде академиялык эмес элементтер баалоодо өкүм сүрөөрүн белгилешти.

Изденүүчү эксперимент Нарын мамлекеттик университетинде (2010-2011-жж.) өткөрүлдү. Эксперименттин жүрүшүндө портфолиону уюштуруунун этаптары аныкталды, анын структурасы, мазмуну жана критерийлери иштелип чыкты. Портфолиону окуу процессинде алгачкы ирет колдонуу үчүн чет тилин окутуунун методикасы курсу тандалып алынды. Бул курсту окуп үйрөнүү болочоктогу чет тили мугалиминин кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу үчүн мааниси зор.

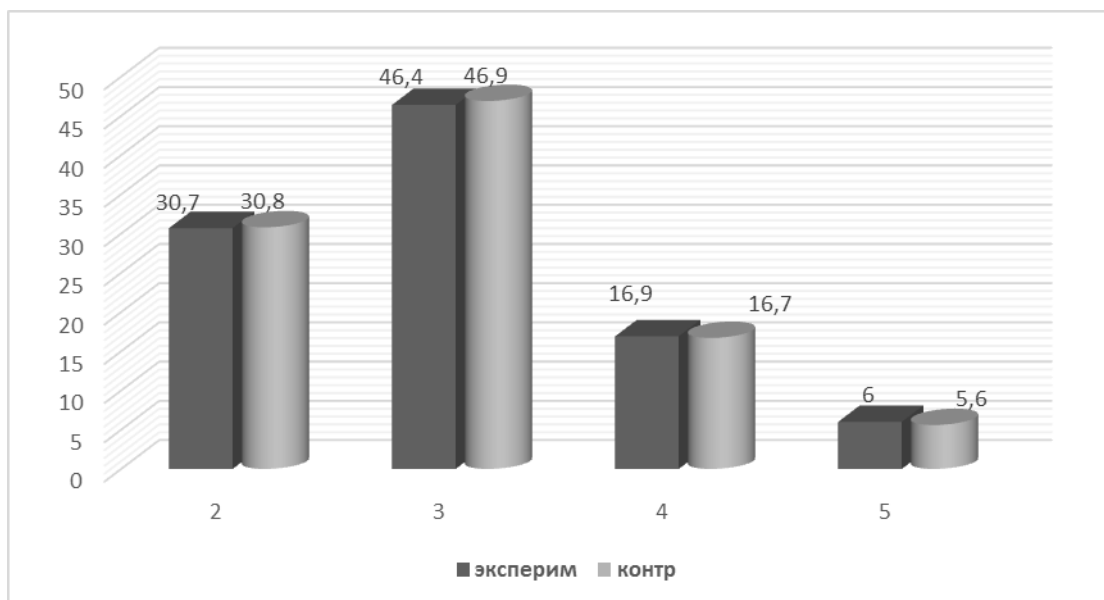
Портфолио биз иштеп чыккан структура боюнча даярдалып, баалоо критерийлеринин негизинде болочок мугалимдердин компетенцияларга негизделген окуу жетишкендиктери бааланды. Студенттер портфолиого керектүү жумуштарын салып эле койбостон, кайра-кайра кайрылып келишип, семестрдин аягына чейин жумуштарын жакшыртуу иштерин жасашып, алмаштырып, жаңылап турушту. Бул иш аракеттер студенттерди негизги компетенцияларга ээ кылууга, алардын өз алдынча билим алуусун калыптандырууга өбөлгө түзө алды. Портфолио болочок мугалимдерди шыктандырып, баалоонун ачыктыгын жана демократиялуулугун камсыз кылып, студенттин окутуучуга болгон ишенимин арттыарын, окутуу процессинде аны колдонуу максатка ылайыктуу экендигин изденүүчү эксперимент көрсөттү.

Окутуучу эксперимент 2011-жылдан 2014-жылдарга чейинки үч окуу жылында С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинде, К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинде өткөрүлдү. Эксперимент изилдөөнүн негизги жоболорун жана окуу процессинде портфолионун алгылыктуулугун текшерүүгө мүмкүндүк берди.

Эксперимент чет тилин окутуунун методикасы жана дисциплиналарды окутуунун методикасы курстарын окутууда жүргүзүлдү. Экспериментке НМУдан – 132 студент, ЫМУдан – 196 студент, эки окуу жайдан жалпы – 328 студент катышты. Ар бир окуу жылында алдын-ала текшерүү уюштурулуп, анын жалпы жыйынтыктары төмөнкү таблицада келтирилди.

1-Таблица. Группалардын экспериментке чейинки көрсөткүчтөрү

Группалар	Студенттердин саны	Баа алган студенттердин саны жана пайыздык көрсөткүчтөрү							
		«2»	%	«3»	%	«4»	%	«5»	%
Эксперим.	166	51	30,7	77	46,4	28	16,9	10	6
Текшерүүчү	162	50	30,8	76	46,9	27	16,7	9	5,6

2-сүрөт. Группалардын экспериментке чейинки көрсөткүчтөрү

Гистограммадан көрүнүп тургандай, эксперименталдык жана текшерүүчү группалардын билим деңгээлдери дээрлик бирдей.

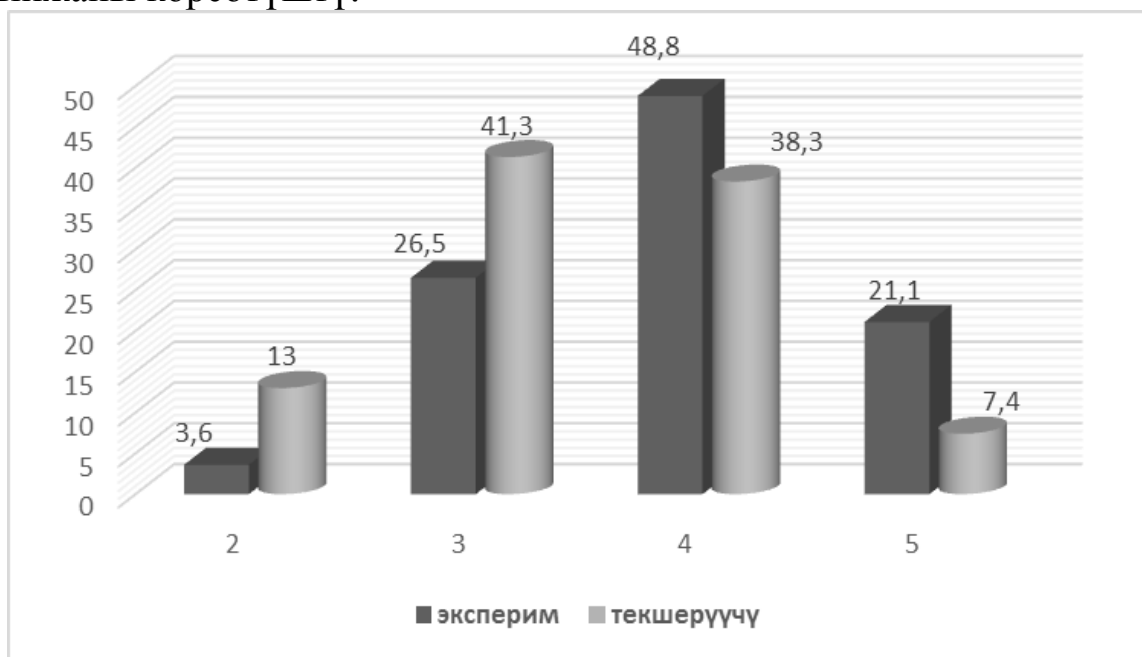
Эксперименталдык группалардагы студенттер портфолиону иштеп чыгуу үчүн темаларды жана тапшырмаларды алышты. Окутуучулар студенттердин портфолиону түзүү иштерин дайыма көзөмөлдөп, темалар же тапшырмалар боюнча айрым суроолорго жооп беришип, кеңеш берип турушту. Түзүлгөн график боюнча студенттер презентация түрүндө отчет тапшырышты. Кабыл алынган критерийлер боюнча ар бир студенттин портфолиосу бааланып турду. Текшерүүчү группаларда окутуу традициялык түрдө өтүлдү. Окуу жылынын аягында аталган курс боюнча эксперименталдык жана текшерүүчү группалардагы студенттердин окуу жетишкендиктери жыйынтыкталып текшерилди.

2-Таблица. Группалардын эксперименттен кийинки көрсөткүчтөрү

Группалар	Студенттердин саны	Баа алган студенттердин саны жана пайыздык көрсөткүчтөрү							
		«2»	%	«3»	%	«4»	%	«5»	%
Эксперим.	166	6	3,6	44	26,5	81	48,8	35	21,1
Текшерүүчү	162	21	13	67	41,3	62	38,3	12	7,4

Эксперименталдык группалардын өздөштүрүү көрсөткүчтөрү текшерүүчү группаларга караганда жогору экендиги көрүндү. Студент өзүнүн иш аракеттерин пландаштырат, убакытты туура пайдаланат, өзүнүн кесибинин маанисин түшүнөт, коммуникативдик көндүмдөрү калыптанган. Анын өз алдынча окуп-үйрөнүү, лидерлик жана команда менен иштөө мүмкүнчүлүктөрүнүн кеңейгендиги да байкалат.

Биздин оюбузча, портфолио менен баалоо студенттерди универсалдык жана кесиптик компетенцияларга ээ кылууга жана окуу курсун өздөштүрүүнүн деңгээлин арттырууга жардам берет. Диаграммадан көрүнүп тургандай, эксперименталдык группалардагы студенттердин билим деңгээли жогору. Эгерде текшерүүнүн жүрүшүндө, эксперименталдык группаларда экспериментке чейин 38 студент (22,9%ы) сапаттык көрсөткүчтө болсо, жыйынтыктоочу текшерүүдө 116 студент, б.а. 69,9% (48,8%+21,1%) сапаттык көрсөткүчтү бере алды. Эксперименталдык группалар текшерүүчү группаларга караганда мыкты натыйжаны көрсөтүштү.

3-сүрөт. Группалардын эксперименттен кийинки көрсөткүчтөрү

Эксперименталдык изилдөөлөрдүн эффективдүүлүгүн аныктоо бир нече ыкмалар аркылуу жүргүзүлгөн.

А) Эффективдүүлүк коэффициенти $K_{эф.} = \frac{K_{э.}}{K_{т.}}$ мында $K_{э.}$ – эксперименталдык группалардын өздөштүрүү коэффициенти, $K_{т.}$ – текшерүүчү группалардын өздөштүрүү коэффициенти. $K = \frac{1}{nN} \sum i \cdot n_i$ формуласы боюнча өздөштүрүү коэффициенттери аныкталды (А.В. Усова, Э.М.Мамбетакунов), мында n – баалардын саны (2 ден 5 ке чейин б.а. $n=4$), N – жалпы студенттердин саны, n_i – i баасына ээ болгон студенттердин саны ($i=2 \div 5$). Анда формула боюнча $K_{эф.} = \frac{K_{э.}}{K_{т.}} = \frac{0,97}{0,85} \approx 1,14$ болуп биздин эксперименталдык изилдөө өзүнүн эффективдүүлүгүн көрсөтүүдө.

Б) Изилдөөнүн эффективдүүлүгү эксперименталдык жана текшерүүчү группалардын жыйынтыктарын салыштырууда дагы көрүнүүдө. Эксперименталдык группалардын билим сапаты 69,9% түздү ал эми, контролдук группалардын билим сапаты 45,7% түздү.

В) Эксперимент аяктагандан кийин окутуучулардын жана студенттердин портфолиоого болгон мамилеси изилденген. Сурамжылоого катышкан студенттер, калыптанган көндүмдөрү жана билгичтиктери алардын эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатууга жардам берет деп белгилешкен. Ал эми окутуучулар мындай технология студенттердин өз алдынча луулуктарын калыптандыруу үчүн болочок мугалимдин келечекте жумуш табуусу үчүн, негизги жана профессионалдык компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүү үчүн пайдалуу деп белгилешкен.

ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

1. Азыркы учурда педагогдук кесипке коюлуучу талаптар күч алууда. Универсалдык жана кесиптик компетенттүүлүккө жана мугалимдин профессиограммасына ылайык, мугалимдин инсандык сапаттарына, психологиялык жана педагогикалык даярдыктарына жаңы талаптар коюлуп жатат. Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери бул өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен иштелип чыгышы керек. Адабияттарды изилдөө көрсөткөндөй, педагогикада «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгүнө бир жактуу аныктама берилген эмес. Айрым изилдөөчүлөр коюлган максатка жетүү процессин жана ошол процессте алынган жыйынтыгын окуу жетишкендиги катары түшүнүшөт. Изилдөөдө «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгү менен тыгыз байланышкан «окугандык» жана «окуй алуучулук», «жөндөмдүүлүк», «сабаттуулук» деген түшүнүктөргө талдоо жүргүзүлдү. Компетенттүүлүк мамиленин алкагынан алып караганда, болочок мугалимдин окуу жетишкендиктери окутуу процессинде окутуунун натыйжасынын ишке ашырылганы менен түшүндүрүлөт, ал эми окутуунун натыйжасы универсалдуу жана кесиптик компетенцияларга негизделет. Демек, болочок мугалимдин окуу жетишкендиктери – бул анын социалдык-практикалык жана турмуштук кырдаалдарда колдонууга даяр болгон, калыптанган билимдери, билгичтиктери, жөндөмдүүлүктөрү жана топтогон тажрыйбалары.

2. Илимий изилдөөбүздө, контролдоо жана баалоо проблемалары боюнча теориялык изилдөөлөргө талдоо жүргүзүлдү. Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларындагы билимди баалоо практикасын иликтөөдө негизинен тесттик контролдоого, жазуу жана оозеки формаларына көбүрөөк басым жасалары аныкталды. Баалоодо

аныктамаларды, эрежелерди калыбына келтирүү басымдуулук кылат. Баалоонун абалын жакшыртуу үчүн төмөндөгүлөрдү эске алуу зарыл:

а) баалоонун максаты окутуунун максаты менен дал келиши зарыл, методдор жана формалар текшерүүнүн максаты менен аныкталат;

б) контролдоо жана баалоо критерийлер аркылуу ишке ашырылат;

в) студенттердин компетенциясын аныктоого багытталган баалоонун инновациялык формалары пайдаланылышы зарыл;

г) баалоо өзүн-өзү контролдоо көндүмдөрүн калыптандырууга жана өз алдынчалык активдүүлүктү өнүктүрүүгө түрткү берүүсү зарыл.

3. Портфолио – жогорку окуу жайларынын окутуу процессинде компетенттүүлүк мамилени ишке ашырууга, окуу ишмердигин системалуу рефлексиялоого багытталган баалоонун аутенттүү формасы болуп саналат. Портфолиону уюштурууда төмөндөгүдөй принциптер жетекчиликке алынышы керек: валиддүүлүк, ишенимдүүлүк, конструктивдүү кайтарым байланыш, практикалуулук жана аутенттүүлүк. Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоодо портфолио окутуп үйрөтүүчүлүк, информациялык, баалоочулук жана тарбиялоочулук функцияларды да аткарат.

4. Изилдөөдө портфолиону уюштуруунун технологиясы иштелип чыкты. Ал төмөнкүдөй иш аракеттерди өзүнө камтыйт: максатты аныктоо жана студенттерди мотивациялоо; портфолионун структурасын пландоо; материалдарды жыйноо боюнча ишмердикти пландаштыруу, баалоонун критерийлерин иштеп чыгуу; портфолионун материалдарын чогултуу, тандап алуу жана жасалгалоо; презентациялоо, жыйынтыктоочу рефлексия жана баалоо. Портфолиону түзүүдө анын курамына эмнелерди киргизүү жана алар кандай уюштурулушу керектигин аныктап алуу зарыл. Ошол максатта портфолионун жалпы структурасы жана мазмуну, баалоого карата критерийлер иштелип чыкты:

I. Портфолионун ээси тууралуу маалымат, болочок мугалимдин карманган принциби жана турмуштук кредосу, портфолионун мазмуну.

II. Лекциялык жана семинардык сабак учурунда алынган негизги теориялык билимдер жана компетенциялар.

III. Педагогикалык практика убагында ээ болгон билимдер, көндүмдөр жана билгичтиктер.

5. Портфолиону окутуу процессинде пайдалануу максатка ылайыктуу жана эффективдүү экендигин эксперименталдык иликтөөнүн натыйжалары көрсөтүп турат. Эксперименттен алынган маалыматтар жогорку окуу жайларынын окуу процессинде портфолиону пайдалануу эффективдүү деп айтууга мүмкүндүк берет, портфолио аркылуу болочок мугалимдердин универсалдуу жана кесиптик компетенцияларын калыптандырууга болот.

Биздин оюбузча, бул изилдөө жогорку окуу жайында портфолиону пайдалануунун проблемаларын толугу менен чече албайт. Бул проблема боюнча кийинки изилдөө төмөндөгүдөй багытта жүргүзүлүшү мүмкүн:

- бүтүрүүчүлөрдү мамлекеттик аттестациялоодо портфолио технологиясын пайдалануунун жолдорун иликтөө;
- жогорку окуу жайларынын окутуу процессинде электрондук портфолионун мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө.

Практикалык сунуштар:

1. Педагогикалык адистерди даярдоодо негизги окуу курстарынын мазмунуна портфолио аркылуу баалоо боюнча компонент киргизүү зарыл, бул болочок мугалимдин универсалдуу жана кесиптик компетенцияларынын эрте калыптанышына көмөктөшөт.

2. Портфолионун эффективдүүлүгүн жогорулатуу үчүн студенттерди мотивациялоонун жолдорун иштеп чыгуу керек, ал үчүн кафедраларда консультацияларды уюштуруу зарыл.

3. Портфолио боюнча аткаруучу жумуштардын саны студенттин семестр ичиндеги жалпы иш көлөмүн көбөйтпөшү керек.

Диссертациянын негизги мазмуну автордун төмөнкүдөй

эмгектеринде чагылдырылган:

Окуу-методикалык колдонмолор:

1. **Байтүгөлва, Ж.А.** Портфолио технологиясын жогорку окуу жайында колдонуу боюнча методикалык сунуштар [Текст] / Ж.А. Байтүгөлва. – Бишкек, 2011. – 35 б.

2. **Байтуголова, Ж.А.** Современные технологии в обучении [Текст] / Ж.А.Байтуголова // Сборник учебно-методических комплексов дисциплин (УМК) и других методических документов по проекту Темпус-EDUCA «Модернизация и развитие учебных программ по педагогике и образовательному менеджменту в странах ЦА» 517504-TEMPUS-1-2011-1-ES-TEMPUS-JPCR. – Бишкек, 2011. – С. 337-374 бб.

Илимий макалалар:

3. **Байтуголова, Ж.А.** Портфолио - папка достижений [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Материалы конференции “Fostering Change: Curriculum, Program and Teacher Development”. 2003. – С. 53-57.

4. **Байтүгөлва, Ж.А.** Портфолио технологиясынын негизинде баалоодо окутуучунун ишмердигинин этаптары [Текст] / С.К.Калдыбаев, Д.М.Ажыбаев, Ж.А.Байтүгөлва, М.М. Бекежанов // И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы. 2009. – С. 25-28.

5. **Байтуголова, Ж.А.** Из истории развития педагогического контроля [Текст] / Ж.А. Байтуголова, С.К.Калдыбаев // Азыркы мезгилдин педагогу: теория жана практика. 2010. – С. 34-40.

6. **Байтуголова, Ж.А.** О сущности понятий «контроль и оценка» [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Азыркы мезгилдин педагогу: теория жана практика. 2010. – С. 40-46.

7. **Байтуголова, Ж.А.** Общение в обучении – это движение вперед [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Известия вузов. 2011. – № 4. – С. 282-283.

8. **Байтуголова, Ж.А.** Портфолио как альтернативный способ оценивания учебных достижений студентов [Текст] / Ж.А. Байтуголова, С.К.Калдыбаев // Kultura I Wychowanie. – Lodzi, Poland, 2012. – № 3. – С. 61-68.

9. **Байтуголова, Ж.А.** Оценивание компетенций студентов в вузах Кыргызской Республики [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Высшее образование Кыргызской Республики. 2012. – № 4\18. – С. 16-18.

10. **Байтуголова, Ж.А.** Портфолио как одно из современных средств оценивания учебной деятельности студентов [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Вестник КазНПУ имени Абая – Алматы, 2013. – № 2(37). – С. 84-87.

11. **Байтуголова, Ж.А.** Изученность проблемы учебных достижений студентов в педагогической литературе [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Макалалар жыйнагы, 1 чыгарылышы. 2013. – С. 26-33.

12. **Байтүгөлова, Ж.А.** Портфолио технологиясын студентке багытталган окутууда уюштуруунун шарттары [Текст] / Ж.А. Байтүгөлова // Известия вузов. 2013. – № 5. – 84-86 бб.

13. **Байтуголова, Ж.А.** Основные принципы оценивания образовательных результатов в процессе использования учебного портфолио [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Наукові записки. – Вінниця, Україна, 2013. – № 40. – С. 22-25.

14. **Байтуголова, Ж.А.** О методологическом подходе разработки образовательных программ [Текст] / Ж.А. Байтуголова, Д.М. Ажыбаев, М.М. Бекежанов // Известия вузов. 2014. – № 4. – С. 7-11.

15. **Baitugelova, J.A.** Assessment of Learning and Teaching [Текст] / J.A. Baitugelova // Curriculum and Course Content master program on “Educational Management”, Tempus-EDUCA project “Modernization and Development of Curricula on Pedagogy and Educational Management in the Central Asian countries” 517504-Tempus-1-2011-1-ES-Tempus-JPCR. – Bishkek, 2014. – P. 42-48.

16. **Байтүгөлова, Ж.А.** Жогорку окуу жайында портфолиону колдонуу [Текст] / Ж.А. Байтүгөлова // Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жарчысы. 2014. – № 1. – 50-54 бб.

17. **Байтуголова, Ж.А.** Разработка критериев оценки учебных достижений студентов (на примере использования портфолио технологии по предмету "Методика преподавания иностранных языков") [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Вестник КГУ им. И.Арабаева. 2014. – С. 76-80.

18. **Байтуголова, Ж.А.** Критерии оценивания учебных достижений студентов по технологии портфолио [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Высшее образование Кыргызской Республики. 2014. – № 3(25). – С. 30-34.

19. **Baitugolova, J.A.** Development of Educational Programs on Learning Outcomes based Approach [Текст] / S.K.Kaldybaev, D.M.Azhybaev, M.M. Bekezhanov, J.A. Baitugolova// North East Asia Academic Forum, Harbin Commerce University. – Harbin (China), 2014. – № 2/9– p. 35-38.

20. **Байтуголова, Ж.А.** О понятии «учебные достижения студентов» в условиях компетентностного подхода [Текст] / Ж.А. Байтуголова, С.К.Калдыбаев // Педагогические измерения. – Москва, 2014. – № 4. – С. 57-68.

21. **Байтуголова, Ж.А.** Учебные достижения студентов в контексте компетентностного подхода к обучению [Текст] / Ж.А. Байтуголова, С.К.Калдыбаев // Сборник материалов III международной научно-практической конференции «Современное образование: опыт, проблемы, перспективы развития». – Москва, 2014. – С. 57-60.

22. **Байтуголова, Ж.А.** О понятии «учебные достижения студентов» и его связи с другими смежными понятиями [Текст] / Ж.А. Байтуголова, С.К.Калдыбаев // Современная высшая школа: инновационный аспект. – Челябинск, 2015. – № 3. – С. 8-16.

23. **Baitugolova, J.A.** Requirements to portfolio development in process of higher educational institutions [Текст] / J.A. Baitugolova // Современная высшая школа: инновационный аспект. – Челябинск, 2015. – № 3. – С. 96-106.

24. **Байтуголова Ж.А.** Роль «Результата обучения» в разработке компетентностно-ориентированных образовательных программ [Текст] / Д.М. Ажыбаев, Ж.А. Байтуголова, М.М. Бекежанов // “East West” Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – Vienna, Austria, 2015. – P. 3-9.

25. **Байтуголова Ж.А.** Понятие учебные достижения студентов [Текст] / Ж.А. Байтуголова // Вестник КГУ им. И.Арабаева. 2015 – С. 159-163.

Байтүгөлова Жанара Абдылдаевнанын «Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун дидактикалык негиздери» аттуу темадагы 13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык изилдөөсүнө

РЕЗЮМЕ

Түйүндүү сөздөр: мугалимдин профессиограммасы, болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери, окутуунун натыйжасы, компетенция, компетенттүүлүк, портфолио, принциптер, функциялар, критерийлер, баалоо, рефлексия.

Изилдөөнүн максаты: болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоо үчүн портфолио технологиясын пайдалануунун дидактикалык негиздерин иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн объектиси: болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоо процесси.

Изилдөөнүн предмети. Болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясынын негизинде баалоонун дидактикалык негиздери.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы: мугалимдердин универсалдуу жана кесиптик компетенттүүлүктөрүн, профессиограммасын эске алуу менен «болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктери» түшүнүгүнүн мазмуну кеңейтилди; болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио технологиясы менен баалоонун принциптери аныкталды жана портфолионун аткаруучу функциялары толукталды; компетенттүүлүк мамиленин шартында болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин портфолио аркылуу баалоону уюштуруунун технологиясы жана баалоо критерийлери иштелип чыкты.

Изилдөөнүн практикалык мааниси болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоо боюнча алынган натыйжалардын практикада колдонуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болгондугунда турат. Изилдөөдө “чет тилдерди окутуунун методикасы” курсу боюнча болочок мугалимдердин окуу жетишкендиктерин баалоонун матрицасы түзүлдү, ал башка курстар үчүн дагы методикалык жардам бере алат. Изденүүчүнүн «Портфолио технологиясын жогорку окуу жайында колдонуу боюнча методикалык сунуштар» аттуу окуу методикалык колдонмосу ЖОЖдордун билим берүү процессинде, окутуучулардын квалификациясын жогорулатуу системасында колдонууга жарактуу.

РЕЗЮМЕ

на диссертационное исследование Байтуголовой Жанары Абдылдаевны на тему: «Дидактические основы оценивания учебных достижений будущих учителей по технологии портфолио» представленного на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – теория и методика профессионального образования

Ключевые слова: профессиограмма учителя, учебные достижения студентов, результат обучения, компетенция, компетентность, портфолио, принципы, функции, критерии, оценивание, рефлексия.

Цель исследования заключается в разработке дидактических основ использования технологии портфолио в оценивании учебных достижений будущих учителей.

Объект исследования: процесс оценивания учебных достижений будущих учителей.

Предмет исследования. Дидактические основы оценивания учебных достижений будущих учителей на основе технологии портфолио.

Научная новизна исследования: углублено содержание понятия “учебные достижения будущих учителей” с учетом универсальных и профессиональных компетентности, профессиограммы учителей; определены принципы оценивания по технологии портфолио и дополнены функции портфолио; разработана технология оценивания учебных достижений будущих учителей с помощью портфолио в условиях компетентностного подхода; разработаны критерии оценивания учебных достижений будущих учителей с помощью портфолио.

Практическая значимость исследования состоит в реальной возможности использования на практике полученных результатов по оцениванию учебных достижений будущих учителей. В исследовании разработана матрица оценивания учебных достижений будущих учителей по курсу “методика обучения иностранным языкам”, которая может оказать методическую помощь в разработке матриц учебных достижений и по другим курсам. Разработанное соискателем “Методические указания по использованию технологии портфолио в вузах” может быть применено в учебном процесс вузов, в системе повышения квалификации преподавателей.

RESUME

on the dissertation paper of Janara Abdylidaevna Baitugolova on the theme “The Didactic Bases of Future Teachers’ Learning Outcomes’ Assessment by Portfolio Technology” seeking for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences on the specialty 13.00.08 – Theory and Methods of Professional Education.

Keywords: teacher professiogram, learning outcomes of future teachers, learning outcomes, competence, competency, portfolio, principles, functions, criterion, assessment, reflection.

The purpose of research is to develop the didactic bases of using Portfolio Technology in assessing students' learning outcomes.

The object of research: the assessment process of future teachers' learning outcomes at Higher Educational Institutions.

The subject of the research: The didactic bases of future teachers' learning outcome's assessment by portfolio technique.

Scientific novelty of the research: on the bases of universal and professional competences the content of the concept "learning outcomes of students" has specified; the principles of a portfolio technology assessment of future teachers' learning outcomes are defined and the additional functions of portfolio determined; in the competency based education framework portfolio assessment technology and its criterias has developed;

The practical importance of the research is the possibility of usage of the received results in assessment of pedagogical faculty students' learning outcomes. There has made a matrix on future teachers' learning outcomes assessment, which will serve as a practical sample and methodological matrix for other courses as well. The theoretical conclusions can make a basis of application of a portfolio in the Higher Education System of our country. The methodical manual on the topic “Methodological recommendations of Portfolio use in the Higher Educational Institutions” may be used in educational process on the organization of assessment to measure the students' competences in the professional development courses for teachers' and education management system as well.

Басууга 18.04.2016-ж. кол коюлду.
Форматы 60х84 _{1/16}. Офсет кагазы
Көлөмү 1.75 б.т., Нускасы 100 экз.

КББАнын «Билим» басма борбору
Бишкек ш., Эркиндик бул. 25

